

NAJSTARIJI GLAGOLJICOM PISANI VINODOLSKI URBAR (1544)

Lujo MARGETIĆ, red. prof.
Pravni fakultet u Rijeci

UDK 332 (497.13-2 Grižane) »1544« (093)
Izvorni znanstveni članak
Ur. 25. 4. 1988.

Autor objavljuje Grižanski urbar iz 1544. god. i uz to daje i razlike u odnosu na Lopašićevo čitanje iz 1894. god. Uz urbar donosi se i komentar koji obuhvaća, pored ostaloga, i obrazloženje novoga čitanja, analizu obveza grižanskih pučana (novčane, u naturi i radne), usporedbu s obvezama prema Urbaru iz 1610—1612. god., te pitanja u vezi s pojmom kmeta u Vinodolu.

1. U svojim »Hrvatskim urbarima« Lopašić je objavio »Urbar Grižanski od g. 1544«¹ i popratio ga vrlo korisnim uvodom i vrijednim bilješkama. U Katalogu izložbe »Statuti, urbari, notari«² navodi da je rukopis »navodno pohranjen u Arhivu Jugoslavenske akademije z. i u. u Zagrebu«. Po tome bi se činilo kao da se rukopis toga urbara ne može pronaći. Ali, tome nije tako. Rukopis se nalazi među glagoljskim ispravama XVI. stoljeća (signatura Gl. III 42). Restauriran je, ali je nažalost na nekim mjestima tekst nestao, što je već Lopašiću prčinjalo ne malih poteškoća. Kako je riječ o najstarijem sačuvanom vinodolskom urbaru pisanom glagoljicom i kako se naše čitanje donekle razlikuje od Lopašićeva, smatramo da će biti korisno ponovno ga objaviti zajedno s fotografijama izvornika i kraćim komentarom.

---

¹ LOPASIĆ, Radoslav, *Hrvatski urbari I, Monumenta historico-juridica Slavorum Meridionalium*, vol. V, Zagreb 1894, str. 85—89.

² Katalog izložbe: *Statuti, urbari, notari*, Rijeka 1968, str. 57.

Evo najprije teksta isprave.

1544 pervara^a prvi dan

1r

- Znano čini puk griški našoj [g(ospo)d]i milostivoj ili^b
nih namestnikom
zakoni naše prave stare. Najprvo dužni smo g(ospo)d(i)nu
našemu dohod-
ka biri pinez libr^c pet sto, više toga satniku libr 10,
graščiku
libr 5. Od živini^d male od 15 ednu i otoga sula gre satniku
5 muzica 1,^e grašču jalova edna.
Od velike živini^f kravji,^g ča ne teži, od sake gla(v)e
gre so(ldina) 5 ka-
da prejde godišće; od crikvenih ne gre velih ni malih.
Od vina gre g(ospo)d(i)nu potoki 15, i tu gre satniku
za najbolim
kmetom kmet a graščiku sridni kmet od vina. I^h kada gre
10 g(ospo)d(i)n rizati gre g(ospo)d(i)nu samotretu od sat-
nika obed i vičira
Za on dan satnik ima dati kruh i smok, a g(ospo)d(i)n vino.
Ošće gre g(ospo)d(i)nu od vsake hiše ogn(i)ščeniⁱ star(i)ć
pš(eni)ce l^j od kmet,
od crikvenih kuć ne gre, ni od onih ki stoe na najam v kuća-
h.^k Od [ti]h starić gr(e) sa[tni]ku vsaki des(e)ti
d . . . s . . . ra . . .^l
15 Ošč(e) smo dužni [d]ati trsji [ko]p i mot[řku; kada ko]pamo
prvu kop,
gre nam od g(ospo)d(i)na pš(eni)ce st(a)rić i edan spud
(v)ina i edan brav;
na drugu kop gre pš(eni)ce st(a)r(i)ć i edan spud vina.^m

^a rkp. penvara

^b ili] Lop.: i to

^c libr] Lop.: lib.

^d živini] Lop.: živin

^e muzica 1, grašču] Lop.: muzica, graščika

^f živini] Lop.: živine

^g kravji] Lop.: kravje

^h I] rkp.: u; Lop.: a

ⁱ ogn(i)ščeni] Lop.: ogniščini

^j l] Lop.: a

^k kucah] Lop.: kuća(h)

^l sa[tni]ku vsaki des(e)ti . . . a . . . ra . . .] Lop.: samo . . . vsaki

^m st(a)r(i)ć i edan spud vina] Lop.: starić iedan, spud vina

- Ošće smo dužni na vratih grada va dne strašca dva a noći 4
i ti
strašci su dužni nositi listi od grada do grada najbližnega
20 ča e Bribir i Drivenik: listi, glase i za Turke.
Ošće je slobodan sudac vsih stvari; g(ospo)d(i)n ga slobodi
od sebe, a puć od
sebe i tako satnik i graščik slobodan est od vsih stvari
za ono
leto dokli svrši leto svoga oficija.
Ošće obečasmo g(ospo)d(i)nu, kada grad zida, vsaki kmet
po edno brime sena.
25 Ošće obečasmo g(ospo)d(i)nu kada grad [zi]da, nasaditi
vi(no)gradⁿ poli grada i od-
gojiti k rojenju na našu sp[izu], posli smo ga 'kopali^o za
plaću
ili v dohodak gos(pods)ki.
Ošće dužni k japnenici g(ospo)dskoj^p činiti ča e k noj
tribi, samo g(ospo)d(i)n
meštru spizu i plaću.

1v

- To su krivice ke nam čini Gusić oblasti
Najprvo nas ie primoral da grebeničamo trsji^r pri moru
ča nismo dužni
doli ni ovdj;
Ošće nas je primoral kopati trsje poli grada prez plaće i
spizi male i ve-
5 like ča nismo dužni;
Ošće nas ie prisilil les na 'kaštel delati i voziti i daske,
ča nismo
dužni;
Ošće nas ie prisileval i ž nih trsji trgati grozdji i
goniti v grad prez s-
pizi i plaće ča nismo dužni nego za plaću ili v dohodak;
10 Ošće nas ie primorival dati strašca v kaštel, 'koga nismo
dužni i osta-
le strašce od grada drva nositi v kaštel i druge
tlake ča nismo
prvo; ošće stražci na sebi drva nositi; i jošće sebi na
vratih drva
od brimena po edno poleno i vrat i grada čuvati.

ⁿ grad [zi]da, nasaditi vi(no)grad] Lop.: gradski ima nasaditi vinograd

^o posli smo ga kopali] rkp.: poslijagamo ga kopali; Lop.: posli Jagatoga kopati

^p g(ospo)dskog] Lop.: gospods(koj)

^r trsji] Lop.: u trsji

- Ošće veće krat puku zabrižnjuć^s drva i seno nositi i
goniti
- 15 ča nisu dužni nego samo za plaću ili v dohodak
Ošće v dili puti čineći [z Bribi]rčani u pr..ku gore
i n[.]s^{mo}...šmo duž^t
žnosti ili^u e mogal ki ili n[.]^v; ki ni pošal ta e
kaštigan nemilostivo.
Ošće ča godi e namislil i ča godi e otel, u tom nas je
porablival
prez sakoga zakona i prez spizi gore nego robje i nego
ednu živinu
- 20 tako da esmo bili dešperani i da bismo ne ufali dočekati
na skori
to^z, ča esmo dočekali, hvala budi g(ospo)d(inu) bogu,
veći del bi
nas se razišli^{aa} od službi k. m.
Ošće tužimo se g(ospo)di našoj da nam se učini velika
krivica od
fratrov na Crikvenici za trg ki e nih da nam počeše
- 25 v^zimat trgovinu ka ni bila prvo nidare
Ošće nas primora svoju sol gonit na Dubovac po krivici ča ni-
s^{mo} dužni.
Ošće ča nam biše prvo odpušćeno od g(ospo)de, tretⁱ del
dohotka, on
nam to istegnu va to n[e]volno leti nam lane i sega litine^{ab}
- 30 a kad nam g(ospo)d(i)n bog vze vse^{ac} vino i žito tuču
da nemore ubog
puk dale od nevole proseć milosti od g(ospo)di m(ilo)stive.
- 2
- Iošće pšenica^{ad} ka se imenue čabri^{ae} ka gre g(ospo)d(i)nu
v grad
najprvo čabr Kuletić,^{af} st(a)r(i)ć 10
Čabr Blažičevića i Skomoržića^{ag} st(a)r(i)ć 6

^s zabrižnjuć] Lop.: zabrižjuć

^t Ošće v dili puti čineći [z Bribi]rčani u pr..ku gore i n[.]s...šmo duž]
Lop.: oće vdili put čineći priko gore i pismo (nositi) mimo du

^u ili] Lop.: ali

^v n[e]] Lop.: ni

^z skorito] Lop.: skrito

^{aa} razišli] Lop.: razzašlo

^{ab} litine] Lop.: lita

^{ac} vse] Lop.: om.

^{ad} pšenica] rkp.: pešenica

^{ae} čabri] Lop.: čabar

^{af} Kuletić] Lop.: Kuletića

^{ag} Skomoržića] Lop.: Skomaržića

Čabr svetoga križa st(a)r(i)ć ^{ah}	6
Čabr svete Ani, st(a)r(i)će	3
Čabr Patrića, st(a)r(i)će	3
Čabr Žebolovski, ^{ai} st(a)r(i)će	3
Čabr Stipaničin, st(a)r(i)će	3

S vanjske strane:

Zakoni puka griškoga

^{ah} st(a)r i ć] Lop.: om.

^{ai} Žebolovski] Lop.: Žeboloviki

2. Od važnijih razlika između Lopašićeva i našega čitanja ističemo osobito ove:

a) Na str. 1 rukopisa, redak 14, Lopašić čita: »Od (ti)h starić gre samo... vsaki desto...« Rukopis je na tom mjestu vrlo slabo čitljiv jer je veći broj slova gotovo nestao (ostao je samo njihov gornji dio). Redak 15 počinje slovom »h« koje pripada zadnjoj riječi 14. retka. Nakon toga tekst čitamo ovako: »Od ti[h] starić gr(e) sa[tni]ku [v]saki des(e)ti.« To je ono što se može s velikom vjerojatnošću razmjerno uspješno pročitati. Dalji tekst do kraja retka nestao je takoreći potpuno. Od jednog slova vidi se samo okomiti štapić. Nije isključeno da je to ostatak gornjeg dijela slova »d«. U nastavku se vide još i gornji dijelovi jednog slova, vjerojatno »s«. Malo dalje sigurno se vidi ostatak slova »r« i nakon njega vrlo vjerojatno »a«, tako da taj uglavnom nečitki dio teksta do kraja retka izgleda ovako: d...s...ra.. Po smislu bi na prvi pogled izgledalo najvjerojatnije da je riječ o dijelu ognjišćine koji pripada graščiku, jer se njegov udio na dio ubranog bilježi nakon satnikova udjela kod bira, podavanja za malu živinu i vino, a ondje gdje nije spomenut satnik, tj. kod sulja za velike životinje, nema riječi ni o graščiku. Ali, čini se da to ipak nije tako jer i Urbar iz 1610–1612. na odgovarajućem mjestu govori samo o satniku. Možda bi upravo taj Urbar mogao pomoći da se popuni drugi dio retka o kojemu je riječ. Naime u tome Urbaru se kaže: »daju vsako leto v grad pšenice od čabrov i od ognjišč stari 34 raz ovoga ča uzimlje satnik, vsaki deseti mali starić od pšenice ognjiščone. **A to mu zato ide, da je dužan tu pšenicu spraviti v grad.**«³ Dakle, vjerojatno se i na kraju

³ Usp. npr. LASZOWSKI, Emil, Urbar vinodolskih imanja knezova Zrinskih, *Vjesnik kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoga Zemaljskog arhiva*, god. XVII, 1915, str. 104 o toj obvezi u Bribiru: »Dužni su dati gospodinu milosti od crikav, ča se zovu čabri« itd.

retka 14 radi o tome da bi satnik bio dužan pšenicu dopreмати u grad, ali točan tekst nije moguće dati. Možda približno ovako: »da ga spravi v grad« (?).

b) Strana 1, redak 26 — drugu polovicu Lopašić čita: »posli Jagatoga kopati za plaću« i u bilješki objašnjava: »Jagatoga, valjda poslije dana svete Agate (Jagate), 5. februara.«

Međutim, u rukopisu piše drukčije: »poslijagamoga (!) kopali (!) za plaću«. Ako se uzme u obzir cijela rečenica, stvar postaje jasnijom: pučani su bili prilikom gradnje kaštela obećali da će prvu fazu, podizanje vinograda uz grad, tj. nasadivanje, obaviti na vlastiti trošak. Oni dalje kažu da su nakon toga, u drugoj fazi, tj. nakon što je vinograd već bio nasaden, obavljali poslove u vinogradu, tj. »kopali«, na teret vlastelina. Dakle, predložak s kojega je pisar prepisivao glasio je, čini nam se: »poslije smo ga kopali za plaću«. Uostalom, sv. Agata (5. veljače) je očito prerani termin za prvi kop u vinogradu.

c) Na trećoj stranici, redak 16 i 17, Lopašić čita ovako: »(16) Oće vdili put čineći priko gore i pismo (nositi) mimo du (17) žnosti, ali e mogal ki, ili ni, ki ni pošal, ta e kaštigan nemilostivo.«

Međutim tom se čitanju mogu uputiti ove primjedbe:

— tekst glasi »puti čineći«, a ne »put čineći«;

— između riječi »čineći« i »priko« postoji u tekstu velika praznina koja obuhvaća oko 12 slova, od kojih je najveći dio potpuno nestao, a vide se sigurno samo slova: »r«, a u nastavku »ani« i »u«, i, vjerojatno, između »r« i »ani« ostatak slova »č«. Taj dio teksta Lopašić niti ne razrješava niti daje čitatelju na znanje da se na tom mjestu nalazi praznina od oko 12 slova;

— riječ »priko« nije dobro pročitana. Sigurna su slova »p« i »r«. Međutim, nakon »pr« dolazi bar još jedno (vidi se, možda, ostatak slova »i«), a vjerojatno i dva slova, a tek nakon toga dolazi vjerojatno gornji ostatak slova »k«, i onda, ostatak gornjeg dijela slova »u«.

U nastavku, on ošto se sigurno može pročitati je samo početak »i n«, dakle sigurno se ne radi o riječi »pismo«, jer nema nikakve dvojbe da umjesto »p« treba čitati »n«. Nakon toga »n« dolazi mali uništen dio teksta na kojemu je stajalo jedno slovo. Dakle ne »i pismo«, nego »i n[.]smo«. Kraj retka Lopašić čita »mimo du« što s početkom idućeg retka daje »mimo dužnosti«. Ali, umjesto slova »i« vidi se, čini se, slovo »š«, dakle umjesto Lopašićeva »mimo« treba biti neka druga riječ koju ne znamo naslutiti na osnovi ostataka ». . šmo«. Nastavak bi mogao biti »duž«, što bi s početkom idućeg reda dalo »du[ž]žnosti«.

Ukratko, čitljivi, manje čitljivi i nečitljivi tekst retka 16 izgleda prije pokušaja popunjavanja praznina ovako: ošće vdil[i] puti čineći . . . . . rčani u pr . . ku gore i n[.]smo . . šmo duž.

Pomoć pri popunjavanju teksta mogu nam pružiti riječi »vdil[i] puti čineći«. Naime »vdili« ukazuje na to da je riječ o nekoj obvezi koju Grižanci imaju zajedno, »udjelno« još s nekim. »Puti čineći«, i dalje u tekstu, »gore«, upućuju nas na to da se radi o obvezi rada na cesti preko brda, koja vodi u unutrašnjost. O takvoj obvezi nema riječi u vrelima XVI. i XVII. stoljeća

koja se neposredno odnose na mjesto Grižane. Ali, u Bribirskom urbaru iz 1700. godine čitamo:

»Li suditi di Bribir assieme con quelli di Grixane sono tenuti agiustar et accomodar le strade nelle montagne ogniqualvolta il dominio li commandara inconminciando dalle fusine di Licz per il bosco di Javornik fin all'Osso-pacz al uso solito, così anco di inverno le medeme strade sono tenuti purgare dalle nevi acciochè le caravane, quali vengono ali scalli in beneficio del dominio abbino maggior comodità di concorrere et trafficare.«⁴

Dakle, Grižanci su doista bili obvezni zajedno s Bribiranima popravljati cestu koja vodi od mjesta Kostelj (nalazi se u neposrednoj blizini Grižana), preko brda, u Lič i Fužine. Ta cesta postoji još i danas. Riječ je o krajnje neugodnoj dužnosti, koja je, upravo zbog toga da bi je lakše snosili, nametnuta Grižancima i Bribiranima zajedno. Slično su i Hreljani i Driveničani imali zajedničku obvezu popravljanja paralelne ceste koja iz Križišća vodi preko Plasa i Zlobina do Fužina. O toj obvezi govori Hreljinski urbar iz 1700. godine ovo:

»Sono tenuti d'inuerno da Hrelin in sino la fuccina di Lich ad ogni comman[do] dell'officiante purgar le strade dalle neui in compagnia di quelli [di] Dreunico et anco d'estate purgar le medeme di pietre et arbori che cascano e trauersano le strade e somministrar le rabote, che [le] salisano poi il dominio paga le maestranze.«⁵

Ukratko, mislimo da se prva polovica 16. retka može, uz pomoć podataka koje smo upravo iznijeli, vrlo zadovoljavajuće popuniti ovako:

»Ošće, vdili puti čineći z Bribirčani.«

Ostatak retka nismo mogli razriješiti na zadovoljavajući način. Smisao je čitavog retka (i idućeg) ovaj: Grižanci i Bribirani dužni su zajedno čistiti put preko gore, na što ih upravitelj Gusić tjera ne uzimajući u obzir ostale dužnosti i bolest i strogo kažnjava za izostanak.

Od drugih razlika između Lopašićeva i našeg čitanja, upozorujemo još i na ove, od kojih neke donekle mijenjaju smisao teksta:

str. 1, redak	5:	Lopašić: muzica, graščiku mi: muzica l, grašču
„	16:	Lopašić: pšenice starić iedan i spud vina i edan brav mi: pšenice starić i edan spud (v)ina i edan brav
„	25:	Lopašić: kada gradski ima mi: kada grad [zi]da
str. 3, redak 20—21:		Lopašić: na skrito (tj. potajno) mi: na skorito (tj. uskoro)
„	30:	Lopašić: vino mi: vse vino

⁴ Bribirski urbar iz 1700. god., član 47; vidi MARGETIĆ, Lujo, *Iz vinodolske prošlosti*, Rijeka 1980, str. 237.

⁵ Hreljinski urbar iz 1700. god., član 21, *Vjesnik Historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu*, sv. XXI, Rijeka 1977, str. 232.

U zadnjoj rečenici (str. 3, redak 29) nije jasan dio »nam lane i sega litine«. Lopašić je čitao pogrešno »lita« umjesto »litine«, ali ni nakon našega ispravka tekst ne postaje potpuno koherentnim, premda se uglavnom razumije što se hoće reći.

3. Obveze grižanskih pučana prema Urbaru iz 1544. jesu:

I. Osnovna novčana obveza, tzv. bir, u visini od 500 libara.

Grižanci navode da se ujedno sabire još i dodatnih 15 libara na ime plaće satnika i graščika.

II. Podavanja u naturi

1. Sulj od malih životinja, tj. od ovaca, koza i svinja — u visini od jedne životinje na svakih 15.

2. Sulj od velikih životinja, i to samo od krava preko jedne godine starosti — 5 soldina po glavi.⁶

3. Potoka — na svakih 15 mjera jedna mjera.

4. Ognjiščina na svaku kuću pučana — 1 starić pšenice.

5. Čabri, tj. podavanje od crkava⁷ (zapravo kapela) koje su podigli pučani. Takvih crkava bilo je 7, a ukupno su davale 34 starića.

III. Radne obveze

1. Okopavanje gospodskih vinograda, s tim da vlastelin daje kopačima utvrđenu količinu pšenice i vina kao naknadu za rad.

2. Čuvanje gradskih vrata, i to po dva pučanina po danu, a po četiri po noći.

3. Nošenje pošte do Bribira i Drivenika.

4. Donošenje po jednog bremena sijena godišnje.

5. Okopavanje novonasađenog vinograda, s tim da vlastelin plaća rad ili ga obračunava na ime bira.

6. Besplatan rad na vapnenici koja služi vlastelinu, s tim da on plaća zidara i daje mu hranu.

7. Rad na putovima koji vode preko brda u unutrašnjost, i to zajedno s Bribiranima.

4. Dosad se nije dovoljno pažnje poklanjalo Gusićevoj »krivici« koju pučani navode kao prvu među pritužbama: »Najprvo nas je primoral da grebeničamo [Lopašić dodaje nepotrebno: u] trsji pri moru ča nismo dužni doli

⁶ Prema KLAIĆ, Nada, Vinodolsko društvo u početku XVII. stoljeća, *Vjesnik Historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu* (dalje VHARP), sv. XVII, 1977, str. 223, ovdje je riječ o davanju »utvrđenog broja stoke«. Naime, prema njezinu tumačenju, sulj 1565. godine »mjesto životinjskog postaje novčano davanje«. To, dakako, nije točno, jer se i po Urbaru iz 1544. godine plaćao novčani iznos, tj. 5 soldina po glavi.

⁷ LASZOWSKI, op. cit., str. 104.

ni ovdje.« Lopašić ne daje objašnjenje, smatrajući da je ta rečenica jasna. N. Klaić, u jednome⁸ od svojih radova u kojima analizira Urbar iz 1544, zadovoljava se time što citira tu rečenicu, ali bez objašnjavanja. U drugim radovima na nju ne obraća pažnju. Bromlej govori samo usput o tom dijelu pučanskih pritužbi pa kaže da je Gusić »prinuzdal ih vzdelyvat' vinogradnik pri moru, kotoryj oni prežde ne dolžny byli obrabatyvat'«, dakle, da je on »prinudio pučane uzgajati vinograd uz more, kojega ranije nisu bili dužni obrađivati.«⁹ Adamček pak kaže da je Gusić »pokušao im nametnuti obrađivanje novog vinograda pri moru.«¹⁰

U tumačenju navedene rečenice nije se uzelo u obzir da pučani tvrde da nisu dužni grebeničati ni pri moru, tj. »doli«, ni dalje od mora, uz grad, tj. »ovdi«. Prema tome Grižanci ne govore samo o svojoj obvezi u pogledu vinograda pri moru, nego tvrde da oni uopće nisu dužni grebeničati. Ali, što je to grebeničati? Bromlej i Adamček, koji misle da je riječ samo o vinogradu pri moru, prinuđeni su dati grebeničanju vrlo širok smisao uzgajanja, obrađivanja. Ali, grebeničati,¹¹ grebeničiti znači »polagati loze«, a kako je grebenica mladica, grebeničati znači polagati lozove mladice, tj. obnavljati vinograd postavljanjem novih, mladih loza. Uostalom, Adamček griješi kad tvrdi da je vinograd pri moru o kojemu se ovdje govori upravo onaj »novi«, tj. onaj o kojemu je riječ među obvezama pučana. Naime, tamo se kaže da su Grižanci obećali »nasaditi vin(o)grad poli grada«, dakle ne pri moru, »doli«, nego više uz grad, »ovdi«.

U svojoj kritici Bromlejeva rada N. Klaić¹² izražava sumnju da se »neke od novouvedenih dužnosti grižanskog puka mogu svesti na težnju vlastele za povećanjem alodija« ovim riječima: »Tko može jamčiti da se S(tjepan) Frankopan nije odlučio na nasad novog vinograda samo zbog toga što je stari vinograd dotrajao?« Dakako, u znanosti se ne može »jamčiti« ni za koju tvrdnju, već se može samo govoriti o mogućnosti i većoj ili manjoj vjerojatnosti, a teza N. Klaić ne izgleda nam vjerojatnom.

Naime, iz Urbara iz 1544. god. ne vidi se da je bilo koji vinograd »dotrajao«, jer se spominju i oni uz more i oni uz grad. Jedne su kmetovi obvezani obrađivati uz davanje hrane, druge uz hranu i plaću. Čini nam se vrlo vjerojatnim da je Stjepan nasadijanjem novoga vinograda širio svoje alodijalno gospodarstvo.

⁸ KLAJĆ, Nada, Vinodolsko društvo, cit., str. 223.

⁹ J. V. BROMLEJ, *Krest'janskoe vostanie 1573 g. v Horvatii*, Moskva 1959, str. 149.

¹⁰ ADAMČEK, Josip, *Agrarni odnosi u Hrvatskoj od sredine XV do kraja XVI stoljeća*, Zagreb 1980, str. 635.

¹¹ Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika JAZU, III, str. 408.

¹² KLAJĆ, Nada, *O razvitku feudalne rente u Hrvatskoj i Slavoniji u XV. i XVI. stoljeću*, *Radovi Filozofskog fakulteta, Odsjek za povijest (dalje Radovi)*, 3, Zagreb 1960, str. 54. U tome radu, a i ranije (*Historija naroda Jugoslavije*, II, Zagreb 1951, str. 441) N. Klaić opetovano naziva frankapanskog upravitelja Gusića »Gušićem«, što, dakako, nije točno. Tek 1972. ona ga ispravno naziva Gusićem (*Vinodolsko društvo*, op. cit., str. 223—224).

5. Pravna je osnova glavnih dužnosti grižanskih kmetova-pučana u tome što je feudalac vlasnik svih nekretnina pa mu kmetovi moraju plaćati naknadu za iskorištavanje njegovih zemalja. Na osnovi toga daje se:

— bir na ime korištenja feudalčeve zemlje u najširem smislu, i zbog priznanja podložništva. To je osnovno podavanje;

— ognjiščina kao paušalno podavanje na osnovi prihoda od zasađene zemlje;

— sulj, na ime korištenja neobrađene zemlje za pašnjake;

— potoka — na prihod iz vinograda.

Ukratko, odnos feudalca i grižanskih kmetova s pravne strane u cijelosti odgovara odnosima koji su i inače postojali na vlastelinstvima u nas i drugdje. Vlastelin ima **dominium directum**, a kmetovi stvarnopravni nasljedni zakup na zemlji koju obrađuju — neku vrstu **dominium utile**, s tim da je tijekom stoljeća došlo do postupnog jačanja stvarnog prava kmetova na zemlju, tako da ono sve više poprima obilježje vlasništva, s pravom otuđivanja i drugim pravima povezanim s njime, dok se feudalčevo pravo neprijetno pretvara u skup ovlaštenja.¹³ To nikako ne znači da je sve jačem kmetском pravu na zemlju odgovaralo i slabljenje eksploatacije. Naprotiv, želeći povećati svoje prihode, vlastelin nastoji što više proširiti svoje alodijalno gospodarstvo, jer vidi da je ono ekonomski mnogo izdašnije od razmjerno mršavih prihoda koji su pritjecali iz odnosa kmet — vlastelin u užem smislu te riječi, tj. iz odnosa stvarnopravnog nasljednog zakupa. Uostalom, nije nemoguće da feudalac u početku uopće nije imao nikakvih alodijalnih zemalja, nego da je do njih dolazio postupno, tako što se neka kmetска obitelj ugasila zbog nedostatka potomstva pa je obrađene nekretnine preuzeo vlastelin na osnovi svoga prava vlasništva (**dominium directum**). Tako npr. u Grobničkom urbaru iz 1610—1612. nalazimo: »Selo Andretića, ko je palo na gospodina« itd.¹⁴

Prema Urbaru iz 1544. god. grižanski su kmetovi dužni okopavati gospodске vinograde. Tu je riječ o starijim vinogradima nasađenim za ranijih knezova, a na kojima su kmetovi dužni raditi besplatno — jedino im se za vrijeme rada osigurava hrana i piće. Do nasađivanja tih starijih vinograda došlo je mnogo prije 1544, jer je ta kmetска obveza već ušla u popis »redovnih« dužnosti. Naprotiv, do dalje obveze došlo je u vrijeme koje je bliže 1544. godini, jer je ta obveza još ostala u sjećanju kao nova. Naime, za nju se kaže »Obećasmo« itd., dok se za druge naprosto kaže »dužni smo« i sl. Mislimo da je zbog naglog približavanja turske opasnosti došlo do jačeg utvrđivanja Grižana, a vjerojatno i drugih vinodolskih kaštela. Feudalac je iskoristio strah pred Turcima da pojača pritisak na kmetove koji se u povodu građevinskih radova na utvrdi obvezuju da će davati breme sijena i na vlastiti trošak masaditi vinograd, i to onaj koji se nalazi uz grad, a ne uz more. I jedno i drugo trebalo je olakšati uzdržavanje kaštela. O povećanju eksploata-

---

¹³ Vidi npr. MARGETIĆ, Lujo, Hreljinski urbar iz 1700. godine, VHARP, 1977, str. 202 i dalje.

¹⁴ Ibid., str. 84.

cije zbog postupnog širenja alodija, pa čak i o izvanekonomske prinudi u vezi s tim, Urbar iz 1544. daje iscrpna objašnjenja. S jedne strane vlastelin sili kmetove na obvezu da će mu nasaditi novi vinograd i obvezuje se da će im za rad na tome vinogradu plaćati. S druge strane, nedostatak sredstava sili vlastelina da mimo »starih pravica«, tj. stoljećima utvrđenih kmetских obveza, i mimo novostvorenih ugovornih obveza, zahtijeva i dodatni besplatni kmetски rad. Grižanski se kmetovi ne tuže izravno protiv kneza, nego mudro usmjeravaju svoje negodovanje prema upravitelju Gusiću, pa se oko polovice čitavog dokumenta odnosi na njegova tlačenja. Njih osobito smeta to što im se ne plaća ni za one radove koje su doduše dužni obavljati, ali »za plaću ili v dohodak«. Grižanci izjavljuju da su se zbog Gusića osjećali »gore nego robje«, ali, eto, nadali su se da će uskoro (»skorito«) doći bolja vremena jer, da nije bilo te nade, veći dio njih bio bi se iselio.

Pa ipak, mislimo da ne bi smjelo biti sumnje da je Gusić sve to radio uz bar prešutnu suglasnost feudalca. Ne vjerujemo ni u posebnu pokvarenost Gusićevu ni u dobrodušnost Stjepana Frankapana. Stjepan se nakon 1544. god. dosta vješto trudio da poveća svoje prihode i da privoli kmetove na povećani rad na njegovim alodijalnim posjedima. Grižanci su mu 1569.¹⁵ obećali da će »vsaki kmetić« davati težaka koji će raditi u vlastelinovim vinogradima, s tim da će im on za taj rad davati samo hranu. Stjepan zauzvrat snižuje sulj malih životinja tako da mu se od te godine davalo ne više svaku petnaestu, nego samo svaku dvadesetu životinju.

Da je pritužba na Gusića doista bila samo prikriveno negodovanje prema sve većoj eksploataciji sa strane vlastelina, vidi se i po tome, što tako-reći sve Gusićeve nezakonitosti idu u korist vlastelina. Za većinu od tih njegovih postupaka to je posve jasno. Ali i u vezi s pritužbom, da je Gusić od kmetova utjerao i trećinu dohotka, od koje obveze su inače bili oslobođeni, ne vidi se ni po čemu da je on tu trećinu zadržao za sebe. Da je bilo tako, ili da su kmetovi bar sumnjali da je on taj prihod prisvojio, oni bi to sigurno i rekli, npr. riječima »istegnu za se« ili slično. Također, kada se kmetovi tuže da ih je Gusić silio besplatno trgati grožđe »ž njih trsji«, onda oni misle na vlastelinske, a ne na Gusićeve vinograde, jer bi inače rekli »ž nega trsji«. ¹⁶ Jedina pritužba na izravno nezakonito iskorištavanje u vlastitu korist, bila bi da Gusić traži da se u Dubovac prevozi »njegova« sol.

O razvoju odnosa feudalac — kmet prije 1544. god., nažalost, ne znamo ništa, ali pretpostavljamo da je bio buran. Tim je zanimljivija usporedba toga Urbara s onim iz 1610—1612, koji je nastao u povodu parnice Zrinskih i njihova upravitelja Julija Čikulina.

Glavne razlike između Urbara iz 1544. i onoga iz 1610—1612. god. bile bi ove:

¹⁵ LOPASIĆ, op. cit., str. 90—91.

¹⁶ Prema N. KLAIĆ, *Vinodolsko društvo*, cit., str. 223, Gusić je silio grižanske kmetove da mu besplatno obrađuju i njegove vinograde. O tome nema u Urbaru ni riječi. Ne znamo po čemu je N. Klaić zaključila da je Gusić imao vlastitih vinograda.

a) Ukupna količina bira još uvijek iznosi 500 libara, s tim da se navode još i oslobođenja.

U Urbaru iz 1544. god. nema ni riječi o kmetovima oslobođenima od podavanja. To je navelo Lopašića na tvrdnju da »u vrijeme, kad je ovaj urbar pisan, nije bilo iznimke za pojedine žitelje Grižanske glede podavanja, daća i vršenja služba«. ¹⁷ Lopašić misli da je do toga došlo tek kasnije. Ali to ne mora biti tako. Kada griški pučani 1544. popisuju svoje obveze prema knezu, oni nemaju razloga naglašavati da postoje oslobođenici, koji su u odnosu na kneza u privilegiranom položaju. Naprotiv, Čikuljin je u parnici protiv Zrinskog (1610) itekako imao razloga da obveze pučana prikaže što nižima. Zato se Urbar iz 1610—1612. posebno bavi oslobođenima, i razlikuje dvije vrste osoba oslobođenih od podavanja:

— »slobodnjaki plemenitaši, ki su bili vazda slobodni i sada u toj takovoj slobodini živu u milošće gospodskoj«, ¹⁸

— »obični« slobodnjaci, tj. osobe koje doduše nisu postale plemenitima, ali ih je knez, iz ovoga ili onoga razloga, oslobodio podavanja, u cjelini ili djelomično. ¹⁹

Ne čini nam se vjerojatnim da su svi ti slobodnjaci postigli svoj privilegirani položaj između 1544. i 1610. god. a da prije toga nije bilo nijednoga. Uostalom, na Krku su slobodnjaci postojali još sredinom XIII. stoljeća. ²⁰ Ipak, treba priznati da za slobodnjake u Grižanama 1544. god. nema izravnih dokaza, nego samo indicija.

b) Sulj malih životinja smanjen je na dvadesetinu. To se dogodilo, kao što je rečeno, 1569. god. ²¹

c) Sulj velikih životinja pretvorio se od novčanog podavanja u visini od 5 soldina po glavi, u paušalno podavanje od 12 libara. Ta preinaka zbila se 1565. god. ²²

d) Ognjišćina i podavanje od pučanskih kapela povezane su u jedno podavanje »od čabrov i od ognjišč« u visini od 34 stara. Kako su »čabrovi« u Urbaru iz 1544. iznosili ukupno upravo 34 starića pšenice, proizlazilo bi da je do smanjenja ukupne obveze za čabrove i ognjiščinu došlo na neizravan način.

e) Potoka je ostala nepromijenjena.

f) Davanje jednoga težaka koji radi besplatno, ali uz hranu, nije postojalo 1544. god. Uvedeno je tek 1569.

---

¹⁷ LOPAŠIĆ, op. cit., str. 89.

¹⁸ LASZOWSKI, op. cit., str. 102.

¹⁹ Ibid., str. 101.

²⁰ Podrobnosti u MARGETIĆ, Lujo, *Iz vinodolske prošlosti*, cit., str. 44.

²¹ LASZOWSKI, op. cit., str. 101.

²² Ibid., str. 102.

g) Donošenje kolaca za vinograd uz plaću, rad u vinogradima i donošenje mošta vlastelinu uz plaćanje i hranu, obveze spomenute 1610—1612. godine, vjerojatno su postojale i 1544. godine.

h) Svaki kmet dužan je donijeti jedno breme sijena. Ta je obveza identična onoj iz 1544. god.

i) Grižanska općina plaća put za 12 konja koji prevoze tovare do Ozlja. Napominjemo da je Drivenik obvezan plaćati za 6 konja, a Bribir za 10. To donekle daje sliku o ekonomskoj snazi pojedine općine, ali treba uzeti u obzir da su se Grižane računale zajedno s Belgradom. Sam prijevoz konjima obavljali su stanovnici Hreljina, Bakra i Grobnika.

j) O obvezi Grižanaca da popravljaju putove prema unutrašnjosti nema u Urbaru iz 1610—1612. ni riječi. Ni u Griškom urbaru iz 1544. ne govori se o njoj u popisu obveza, nego tek među pritužbama. O toj obvezi saznajemo tek iz Bribirskog urbara iz 1700. god.

6. Premda je neobrađena zemlja oko Grižana bila u vlasništvu kneza, određeno pravo na korištenje te zemlje imali su i članovi Grižanske općine, dakako, uz plaćanje sulja, posebne pristojbe na korištenje tih zemalja, računata u odnosu na broj sitne i krupne stoke koja je napasala te vlastelinove vanjske zemlje. Pristojba se zvala sulj od **solum**, zemljište, čime je na jasan način izražena misao da se plaća za korištenje tuđe, vlastelinske zemlje. To pravo bilo je, slično kao i drugdje, neka vrsta pertinencije, pripatka, povezanog sa stvarnopravnim nasljednim zakupom obradive zemlje općinara. Drugim riječima, grižanski su kmetovi kao cjelina imali izvjesno stvarno pravo nad pašnjacima, pa su zato pazili da stoka iz susjednih općina ne dolazi neovlašteno na te terene. To je razlog zašto se ta zemlja smatrala i »općinskom«. Dakako, ne u smislu vlasništva Grižanske općine nad tim zemljama, nego u smislu zajedničkog prava svih općinara da isključe strane osobe od iskorištavanja tih zemalja.

Međutim, kako su Grižane u neposrednoj blizini Belgrada i Kotora, sve tri općine imale su zajedničko pravo ispaše na cjelokupnom zemljištu koje je okruživalo ta tri grada.²³ To predstavlja, iako razumljivo, ipak izvjesno odstupanje od »normalnog« načina korištenja zajedničke zemlje, tj. takvoga, u kojemu svaka općina ima »svoje« zemljište i ljubomorno ga čuva od susjeda.²⁴

²³ Vidi podrobnosti u MARGETIĆ, Lujo, *Sopaljske zemlje i sopaljščina, Jadran-
ski zbornik*, 11, 1979—1981, str. 261—262.

²⁴ Lijep je primjer za takvo susjedstvo dvaju općina, koje je nužno imalo za
posljedicu mnoge nesuglasice i nesporazume, »statut« što su ga 1470. godine doni-
jeli predstavnici kneza Ivana Frankapana radi reguliranja odnosa između Baške
i Vrbnika. Taj »statut« upisan je u »Vrbanski statut«. Vidi Franjo RACKI i Ivan
CRNČIĆ, *Statut vrbanski a donekle i svega krčkoga otoka, Monumenta historico-
juridica Slavorum Meridionalium*, Pars I, vol. IV, *Statuta lingua croatica con-
scripta*, Zagreb 1898, str. 159 i dalje. Vrlo je lako (i suvišno) dokazati da su i
»općinske« zemlje vinodolskih općina pokrivale područja koja su se doticala.
Drukčije stanovište vidi npr. u Nada KLAIĆ, *Povijest Hrvata u razvijenom sred-
njem vijeku*, Zagreb 1976, zemljovid na str. 403.

7. Općinski organi, spomenuti u Urbaru iz 1544. god. jesu:

a) Sudac — oslobođen je od svih obveza prema vlastelinu, a i od općinskih obveza, npr. od čuvanja straže, nošenja pisama i sl.

b) Satnik — i on je oslobođen svih dužnosti i obveza, a uz to ima ova primanja:

- od općinara 10 libara koje se skupljaju zajedno s birom,
- od sulja malih životinja jednu ovcu ili kozu koja daje mlijeko, tj. s mladunčetom,
- od potoke količinu vina koju je obvezan dati kmet drugi po ekonomskoj snazi,
- od ognjišćine deseti dio.

c) Grašćik — osim što je oslobođen svih dužnosti i obveza, on još prima:

- od općinara 5 libara koje se skupljaju zajedno s birom,
- od sulja malih životinja jednu ovcu ili kozu (»jalovu«),
- od potoke količinu vina koju daje kmet osrednje ekonomske snage.

Kneževi funkcionari, službenici i sluge nisu, začudo, uopće spomenuti, osim Gusića o kojemu je već bilo riječi.

8. Prema N. Klaić, »sami stanovnici vinodolskih općina nisu se htjeli nazivati drugačije nego pučani«.²⁵ Međutim, u Urbaru iz 1544. kojega su sastavljali sami pučani, stoji da od vina pripada »satniku za najbolim kmetom kmet, a grašćiku sridni kmet od vina«. Uz to, Grižanci kažu: »obečasmo (...) vsaki kmet po edno brime sena«. Što je kmet? Kmet je seljak koji ima zemlju u stvarnopravnom nasljednom zakupu. Ukupnost kmetova i ostalih stanovnika zove se puk. Kako je daleko najveći broj stanovnika vinodolskih, krčkih i ostalih kvarnerskih općina imao zemlje na obrađivanju, pučanin je uglavnom značilo isto što i kmet. Dodajmo da i Vinodolski zakon u članu 31. razlikuje »kmeta i od roda kmet«, iz čega zaključujemo da su već 1288. u Vinodolu postojale osobe doduše kmetskoga staleža, ali koje nisu »kmetovi« u užem smislu riječi (jer nisu imale zemlje), nego »od roda kmet«. Ali, kmet je u širem smislu i za Vinodolski zakon svaka osoba koja ima isti društveni položaj, pa se zato u članu 25. govori »o zlostavljanju, ranjavanju i udaranju među kmetovima«, čime se, dakako, želi istaći odgovornost svih pučana, dakle i onih »od roda kmet«, a ne samo kmetova u užem smislu riječi. Nezamislivo bi bilo da Vinodolski zakon želi spriječiti samo »tučnjavu među obrađivačima zemlje«, a ne među svim pučanima.

N. Klaić razlikuje u Vinodolu tri vrste kmetova:

a) U Vinodolskom zakonu to bi bili »neki općinski činovnici«.²⁶ To bi, po N. Klaić, bio odgovor na pitanje »što se u Vinodolskom zakonu podrazu-

---

²⁵ KLAJĆ, Nada, op. cit., str. 221.

²⁶ KLAJĆ, Nada, Što su kmetovi Vinodolskog zakona, **Radovi**, 4, 1962, str. 25—30.

mijeva pod izrazom kmet²⁷. Ipak, ta teza ne čini nam se prihvatljivom. Ako pretpostavimo postojanje kmeta kao »općinskog činovnika« u doba Vinodolskog zakona, onda bi to značilo da su u to doba općine imale četiri »činovnika«: satnika, graščika, buzovića i kmeta. Kad bi to bilo tako, postavilo bi se pitanje, zašto su Vinodolci posebno važnim smatrali zločin »tučnjave među kmetovima«? Izgledalo bi kao da su Vinodolci birali u svojim općinama takve kmetove za činovnike, koji su bili posebno skloni tučnjavi, i to ne bilo s kim, nego upravo s kmetovima obližnjih općina, pa su često zalazili u te općine izazivajući tako česte tučnjave upravo među tim činovnicima, da je zakonodavac bio prinuđen stati na kraj njihovoj raspojasanosti i povratiti mir među Vinodolcima, te posebno strogim sankcijama obuzdati te svadljive i tučnjavi sklone činovnike. Uz to, izgledalo bi da nije postojala nikakva potreba da se propiše kazna za tučnjavu među ostalim Vinodolcima. Sve to čini nam se vrlo nevjerovatnim.

b) Kmet je, nadalje, po N. Klaić mogao značiti i pučanina, člana vinodolske općine, koji, po mjoj, nije imao nikakvog kontakta s vlastelinom, osim preko općine.

c) Konačno, postojao je i »pravi« kmet, individualno podvrgnut vlasti feudalca.²⁸

Mislimo da razlika između »kmetova pučana« i »pravih kmetova« ne postoji. Naime, i »kmetovi pučani« su često dolazili u izravne odnose spram kneza. Više puta se dešavalo da je knez nekoga kmeta oslobodio obveza, ali je za to smanjio ukupno obvezu općine. S druge strane, ima mnogo vijesti o tome da su knez i njegovi funkcionari davali neku neobrađenu zemlju pojedinom kmetu i opteretili ga posebnim podavanjem. Tako npr. Čikulin, u Urbaru za Hreljin iz 1610—1612. god., nakon što utvrđuje ukupnu obvezu Hreljina za bir u visini od 424 libre, razna oslobođenja, i prema tome, sma-

²⁷ KLAJČ, Nada, Društvena struktura kvarnerske općine u razvijenom srednjem vijeku, *Krčki zbornik*, 2, Krk 1971, str. 113.

²⁸ Darinko MUNIĆ, u svome radu: *Kastav u srednjem vijeku*, Rijeka 1986 (vidi prikaz L. Margetića u *Zborniku Pravnog fakulteta u Rijeci*, 7, Rijeka 1986, str. 222) razlikuje među članovima Kastavske općine dvije vrste općinara — kmetove i pučane. Kmetovi po njemu imaju »pravne slobode«, ali su ekonomski ovisni, dok su pučani »potpuno slobodni stanovnici«, koji nisu ni ekonomski ni pravno ovisni ni o kome. N. Klaić u Predgovoru knjizi, str. 7—8, naglašava da se »Munićev prikaz društva razlikuje u nekim pitanjima od dosadašnjih (naprimjer u pitanju kmetova) te i u tom pogledu pruža dragocjenu osnovu za dalji rad na društvenoj problematici ne samo Kastva, nego i općina u njegovu susjedstvu«. To bi značilo da postoji još jedan pojam kmeta u kvarnerskom području, kmet koji je član općine, dakle nije podvrgnut vlasti feudalca, ali nije ni pučanin ni, dakako, činovnik. Drugim riječima, to bi bio već četvrti tip kmeta. Ali ni taj četvrti tip također ne postoji. Usporedba hrvatskoga, njemačkoga i talijanskog teksta Kastavskog statuta dokazuje da su kmet i pučanin isto. Vidi Anneliese MARGETIĆ, *Lo statuto di Castua in italiano (1706)*, *Atti (Centro di ricerche storiche)*, XVII, Trieste—Rovinj 1986—1987, str. 241.

njenu hreljinsku obvezu u iznosu od 396 libara, nadodaje: »Stanić plaća od zemlje, ko sam im dal, na leto l. 1, s. 4.«

Knez je kmetovima izricao kazne preko suda, u kojemu su njegovi predstavnici imali glavnu riječ, pa je u vezi s »globama, ugovornim kaznama i nagodbama gospodin knez imao punu ovlast nad (...) kmetovima« (član 75. Vin. zakona), a ako ne bi platili, »gospodin knez može njihovim životima raspolagati po svojoj volji« (član 74. Vin. zakona) itd.

Ipak mislimo da je inzistiranje N. Klaić na tome da se oslobodimo zastarjelog shvaćanja kmetova kao amorfne mase eksploatiranih seljaka izvanredno korisno i da ono pomaže u ispravnom razumijevanju položaja ne samo primorskih pučana, nego i kmetova u kontinentalnoj Hrvatskoj.

---

²⁹ LASZOWSKI, op. cit., str. 97.

RIASSUNTO

IL PIÙ ANTICO URBARIO DI VINODOL SCRITTO IN GLAGOLITICO (1544)

Lujo Margetić

L'autore pubblica l'urbario di Grizane del 1544 menzionando pure le differenze della propria lettura e quella di Lopasić del 1894.

All'Urbario è aggiunto il commento che contiene la motivazione del nuovo modo di leggere il testo, l'analisi degli obblighi dei popolani di Grizane (obblighi in denaro, in natura e in lavoro tributario), la comparazione con gli obblighi secondo l'Urbario del 1610—1612 e le questioni riguardanti il concetto del colono a Vinodol.